

УДК 37.016.091.313:811.161.2

Полінок О. В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ

У статті визначено психолого-педагогічні засади формування граматичної компетентності старшокласників з використанням методу проектів, обґрунтовано, що ефективність навчання української мови учнів основної школи залежить від урахування їхніх вікових та психологічних особливостей. Акцентовано, що оскільки в 10 класі збільшується обсяг програмового матеріалу та ускладнюється його зміст, зростають вимоги до розуміння, осмислення й запам'ятовування учнями матеріалу. Аргументовано, що вагомого значення набувають шляхи стимуляції активного мислення в процесі навчальної діяльності, успішність якого безпосередньо пов'язана з пізнавальною активністю й самостійністю учнів, наявністю пізнавальних мотивів, використанням відповідних дидактичних засобів, спрямованих на виконання навчальних дослідницьких завдань, що вимагають пошуку пояснення й доказу закономірних зв'язків і відношень. З'ясовано, що складними процесами мислення під час навчання граматики вчитель керує через систему пізнавальних завдань, які зумовлені структурою мовленнєвої діяльності і структурою уяви. Наголошено, що розвиток інтелектуальних здібностей учнів, їхнього творчого мислення можливий за умови реалізації на уроках української мови проектної діяльності, що розкриває особистісний потенціал людини, сприяє визначенню її власних інтересів, цілей, можливостей і спрямовується на допомогу в подоланні соціальних, психологічних, особистісних труднощів. Доведено, що важливим засобом розвитку творчої діяльності учнів, їхніх інтелектуальних умінь у процесі навчання граматики є застосування методу проектів.

Ключові слова: граматична компетентність, метод проектів, психолого-педагогічні засади формування граматичної компетентності, творче мислення, інтелектуальні вміння.

Однією з умов, що забезпечує високий рівень засвоєння Державного стандарту освіти, формування граматичної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів, є психологізація освітніх технологій, що зумовлює вироблення системи знань, розвитку здібностей, інтегрованого способу мислення, характерного і необхідного для сучасної людини.

Нині на державному рівні гостро відчувається потреба в мовній особистості, носіїві мови, який добре володіє системою лінгвістичних знань (знає поняття й відповідні правила), репродукує мовленнєву діяльність, має навички роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, бажає повернутися у повсякденному спілкуванні до рідної мови, до відродження культури, традицій тощо.

Володіння українською мовою, вміння спілкуватися, домагатися успіхів у процесі комунікації, вміння самостійно здобувати знання є тими характеристиками особистості, які здебільшого визначають досягнення людини практично в усіх галузях життя, сприяють її успішній адаптації до

мінливих умов сучасного світу. Головними психологічними засадами успішної реалізації компетентнісного підходу в процесі формування граматичної компетентності учнів 10 класу є, насамперед, створення належних умов для розгортання активної пізнавальної й мовленнєвої діяльності учнів, розвитку потреби усвідомлено й доцільно використовувати одиниці морфологічного й синтаксичного рівнів у власному мовленні, формування стабільних комунікативних умінь і навичок.

Мета статті – визначити психолого-педагогічні засади формування граматичної компетентності старшокласників з використанням методу проектів.

Ефективність навчання української мови учнів основної школи залежить від урахування їхніх вікових та психологічних особливостей. У цьому контексті вагомим значення набувають шляхи стимуляції активного мислення в процесі навчальної діяльності, успішність якого безпосередньо пов'язана з пізнавальною активністю й самостійністю учнів, наявністю пізнавальних мотивів, використанням відповідних дидактичних засобів, спрямованих на виконання навчальних дослідницьких завдань, що вимагають пошуку пояснення й доказу закономірних зв'язків і відношень [7].

Формування граматичної компетентності учнів 10 класу передбачає обов'язкове врахування їхніх вікових і психологічних особливостей мовлення. Наше завдання полягає у визначенні психолого-педагогічних передумов формування граматичної компетентності на матеріалі вивчення морфології й синтаксису в основній школі з урахуванням теоретичних засад, зумовлених подвійною природою синтаксичних одиниць, визначенням їхньої важливості в граматичній будові української мови.

Проаналізувавши основні концепції українських і зарубіжних психологів з вікової й педагогічної психології, схарактеризуємо розвиток психічних процесів та мотиваційної сфери учнів основної школи. Зокрема, діяльнісний підхід у розвитку особистості І. Зимня, Л. Виготський, О. Леонтьєв (особистість, яка розвивається), Г. Костюк, С. Рубінштейн, С. Максименко (структура особистості; психологічні чинники цілеспрямованості в навчальній діяльності (В. Давидов).

Граматичний рівень мовної системи у сучасній лінгводидактиці характеризується одночасно як базовий і завершальний для шкільного курсу української мови, тож, безумовно, що у формуванні граматичної компетентності він посідає провідне місце, оскільки мовні одиниці цього рівня складають першооснову, її реалізації в усіх видах мовленнєвої діяльності. Першоосновою вивчення синтаксису в загальноосвітній школі має стати засвоєння й осмислення учнями головних понять, що стосуються такої діяльності – мовлення як форми існування мови в усій складності своєї природи та реалізації, функції в налагодженні акту спілкування, самий процес породження мовлення, мовленнєвої діяльності як форми конкретної реалізації мовлення, її провідних видів і найголовніших компонентів тощо. І. Зимня наголошує на тому, що мовлення, будучи основним способом комунікації, яка задовольняє різноманітні особисті потреби, запити,

прагнення людей у спілкуванні, є насамперед процесом текстотворення, продукування висловлювань, тож реалізується в процесі мовленнєвої діяльності передовсім з опертям на одиниці синтаксичного рівня, насамперед у говорінні й письмі, результатом якого вони й виступають. Погоджуємося, що у синтаксичних одиницях втілюються і об'єктивуються психологічний аспект мови і мовлення, умови спілкування й особистості мовців, саме вони є продуктом ідіолекту мовної особистості й творять дискурсивність мовлення [6]. О. Леонтьєв вважає, що повноцінне спілкування людини базується на оволодінні нею низкою умінь: швидко орієнтуватися в умовах спілкування; правильно спланувати своє мовлення, визначити зміст акту спілкування; дібрати відповідні засоби для передачі змісту; забезпечити зворотний зв'язок із співрозмовником [9].

У 10 класі збільшується обсяг програмового матеріалу та ускладнюється його зміст, зростають вимоги до розуміння, осмислення й запам'ятовування матеріалу. Для успішного навчання учням потрібне вміння зосереджено думати, логічно міркувати, робити правильні умовиводи, порівнювати, аналізувати й синтезувати вивчений матеріал, усвідомлювати хід міркувань, самостійно робити певні висновки, узагальнення, співвідносити інформацію, що надходить з різних джерел, уміти перевіряти й контролювати себе.

Систематичне вивчення учнями основ морфології й синтаксису зумовлює потребу встановлення зв'язків між нещодавно здобутими й попередніми знаннями, проте всі ці вкрай необхідні якості в учнів ще недостатньо розвинені. Навчальна діяльність учнів полягає в нагромадженні не тільки знань, а й добре відшліфованих, міцно закріплених прийомів розумової діяльності.

Психологи, психолінгвісти, лінгводидакти визначають, що в цей період в учнів підвищується рівень абстрагування й узагальнення, формуються системи прямих і зворотних логічних операцій, міркувань і умовиводів, що стають більш свідомими, обґрунтованими, логічно досконалішими. Змінюються співвідношення зовнішніх і внутрішніх дій. Відбувається перехід зовнішніх дій у внутрішній так званий мисленнєвий план, формуються розумові дії, що є компонентами вмінь навчатися. Змінюються деякі співвідношення в навчальній діяльності між перцептивними, мислительними та практичними діями. Практичні дії виступають переважно як засіб застосування здобутих знань [3, с. 8].

Психологи зазначають, що оволодіти поняттям – означає не тільки набути знань щодо окремих ознак предметів, а й домогтися того, щоб зміст поняття відображав закономірний зв'язок між цими ознаками. Жодне поняття, зокрема й граматичне, не може існувати саме по собі, а є ланкою системи знань, тобто ще більшого узагальнення. З огляду на це провідне місце в навчанні граматики має посісти засвоєння учнями зв'язків між поняттями, опанування цілісної системи знань, що виникає у встановленні зв'язків між співвідносними поняттями. Складними процесами мислення під час навчання граматики вчитель керує через систему пізнавальних

завдань, які зумовлені структурою мовленнєвої діяльності (О. Леонтьєв) і структурою уяви (Л. Виготський). Способи керування пізнавальною і мовленнєвою діяльністю учнів передбачають поетапний характер, загальну спрямованість на “зону найближчого розвитку” (Л. Виготський). Аналізуючи процес засвоєння мови її носіями, психологи зробили висновки, що вона засвоюється через мовлення у процесі спілкування, яке є природною потребою кожної людини. О. Леонтьєв стверджує, що зміст мовленнєвої діяльності та змістовий склад утворюваних мовних зв'язків формується тільки за допомогою спілкування людей (комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення мови) [8].

Сучасний світ має нагальну потребу у творчій особистості, яка повністю реалізує свої здібності, розкриває творчий потенціал, має сформоване творче мислення. У цьому сенсі особливо важливою вбачається проблема формування творчого мислення особистості. Більшість психологів і педагогів (Г. Олпорт, А. Маслоу та ін.) наполягали на тому, що первісне джерело творчості є мотивом особистісного зростання, потребою самоактуалізації та всебічної реалізації своїх здібностей, життєвих можливостей і професійних намагань. Згідно з концепцією креативності Дж. Гілфорда і Є. Торренса, вона являє собою універсальну пізнавальну творчу здібність. Д. Богоявленська, підходячи до дослідження творчого мислення з позицій системного підходу, за одиницю дослідження творчості обирає інтелектуальну активність [2, с. 123].

Поняття “творчість” і “мислення” розглядаються в більшості джерел окремо. Поєднати їх і розглянути творче мислення як окремий вид мислення взяли лише кілька науковців. У психологічних дослідженнях зроблено спроби розглядати поняття “творче мислення” як запоруку добре розвинутих творчих здібностей, які, насамперед, виявляються і формуються в процесі творчої діяльності. Тобто тут творче мислення виступає як єдине ціле [5; 9].

Творче мислення – це мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконаленого рішення того або іншого завдання. Творче мислення, розвиток творчого мислення неможливий без діяльності. Існує погляд, що в будь-якій діяльності є елемент творчості, а саме: момент нового, оригінального підходу до її виконання. Творча діяльність – це самостійна, високоорганізована, мотивована діяльність, спрямована на розвиток творчих якостей.

Ретельний аналіз наукових доробок науковців із зазначеної проблеми дозволив О. Гузаловій виокремити характерні риси творчого мислення, які вона вважає його складниками [5, с. 3].

Аналіз спеціальних джерел переконує, що атрибутивними характеристиками творчого мислення є:

– синергетичність мислення, його наявність дозволяє подивитися на предмет дослідження з різних боків, розглядати його як складну систему, яка може змінюватися під впливом різноманітних факторів та умов;

– системність мислення (бачення різноманітності властивостей і

взаємозв'язків між різними об'єктами;

– незалежність мислення (з одного боку, для того, щоб сказати нове слово в науці і техніці, необхідна власна точка зору, незалежна від авторитетів; з іншого – необхідна незалежність від власних поглядів і переконань, тобто здатність визнавати свої помилки і омани: без цього неможливий рух уперед);

– певний світогляд, який індивідуальний для кожної особистості, але містить у собі і спільні риси: визнання пізнання світу, нескінченості процесу пізнання і його важливої ролі в розвитку людства, визнання науково встановлених фактів як єдиних критеріїв істини;

– працелюбність, наявність високої працездатності, що, насамперед, складається зі здатності багато працювати й уміти добре організувати свою роботу;

– креативність – це здібність людини приймати нестандартні рішення, застосовувати нестандартні прийоми при розв'язанні того чи іншого завдання;

– інтелектуальна активність. Цей структурний компонент включає в себе: певний рівень інтелектуального розвитку, ініціативу, інтерес до розумової праці, прагнення знати більше, розвинуте почуття допитливості, бажання розширювати свій світогляд.

Творче мислення розуміють як “ ... поєднання зірковості в пошуках проблем, гнучкості інтелекту, легкості генерування ідей і здатності до віддаленого асоціювання ... яку здавна вважають невід'ємною складовою частиною таланту” [10], мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконаленого рішення того або іншого завдання. Саме це й можливе за умови реалізації проектної діяльності, оскільки це діяльність, яка розкриває особистісний потенціал людини, сприяє визначенню її власних інтересів, цілей, можливостей і спрямовується на допомогу щодо подолання соціальних, психологічних, особистісних труднощів.

О. Горошкіна, О. Караман відзначають ефективність проектної діяльності у формуванні креативних здібностей учнів і студентів [4, с. 32].

Із формуванням творчого мислення нерозривно пов'язаний і розвиток інтелектуальних умінь учнів. Поняття “вміння” трактується в довідковій літературі як здатність, навички виконувати будь-яку роботу, робити що-небудь з великою майстерністю, мистецтвом; навичка в якій-небудь справі, досвід; здатність робити що-небудь, що було набуто шляхом навчання, через досвід.

Аналогічна неоднозначність стосовно суті інтелектуальних умінь представлена й у наукових працях. Так, наприклад І. Якиманська визначає “інтелектуальні вміння” як психічні новоутворення, в яких закріплюється набутий інтелектуальний досвід і реалізується можливість його постійного використання [14]. На думку Ю. Бабанського, суть інтелектуальних умінь виявляється в підготовленості людини до виконання інтелектуальних дій [1].

Л. Таренко вважає, що “інтелектуальні вміння – це сукупність дій і

операцій з отримання, переробки та застосування інформації в освітній діяльності” [12]. У контексті дослідження ми приєднуємося саме до цього трактування поняття. Водночас необхідно враховувати, що жодне визначення інтелектуальних умінь не може вважатися вичерпним. Однак кожне з них допомагає краще визначити суть цього поняття. У науковій літературі висловлено різні думки дослідників стосовно структури системи інтелектуальних умінь. Л. Таренко стверджує, що структурними компонентами цієї системи є такі групи вмінь:

1) уміння отримувати інформацію: розуміти завдання в різних формулюваннях і контекстах; знаходити потрібну інформацію в різних джерелах; тривалий час знаходити тематичну інформацію; застосовувати інструментарій для підготовки та отримання інформації;

2) уміння переробляти отриману інформацію: систематизувати запропоновану або самостійно дібрану інформацію за заданими ознаками; аргументувати власні висловлювання; знаходити помилки в одержуваній інформації та вносити пропозиції щодо їх виправлення; установлювати асоціативні та практично доцільні зв'язки між інформаційними повідомленнями; виокремлювати головне в інформаційному повідомленні; застосовувати інструментарій для підготовки та передачі інформації;

3) уміння застосовувати інформацію в професійній діяльності: застосовувати інструментарій для використання інформації в професійній діяльності; приймати оптимальне рішення або варіативні рішення в складній ситуації [12].

Ю. Бабанський виділяє такі групи інтелектуальних умінь: мотивувати свою діяльність; уважно сприймати інформацію; раціонально запам'ятовувати; логічно осмислювати навчальний матеріал, виділяючи в ньому головне; вирішувати проблемні пізнавальні завдання; самостійно виконувати вправи; здійснювати самоконтроль у навчально-пізнавальній діяльності [1].

За В. Сластьоніним, до групи інтелектуальних умінь відносяться такі: здатність до аналізу, до виділення головного і другорядного, до систематизації й класифікації, вміння асоціативно мислити, здатність генерувати ідеї й висувати гіпотези, вміння критично мислити, розвинені рефлексивні вміння, здатність до прояву стійкої уваги, до її розподілу й перемикавання, здатність проявляти увагу [11]. На підставі теоретичного аналізу наукових джерел було виділено такі групи інтелектуальних умінь особистості:

– логічні (уміння аналізувати, виділяти головне та другорядне, систематизувати та класифікувати, критично мислити, використовувати та будувати асоціативні зв'язки);

– евристичні (уміння генерувати ідеї та висувати гіпотези);

– оціночно-регулятивні (уміння прогнозувати, оцінювати) [13].

На основі вивчення наукової літератури ми дійшли висновку, що розвиток розумової діяльності особистості залежить від рівня сформованості інтелектуальних умінь, оскільки саме за допомогою

інтелектуальних умінь здійснюються всі когнітивні процеси, а також будь-яка діяльність людини, до якої включено мислення.

Визнаючи інтерактивний характер навчально-пізнавальної, дослідницької проектної діяльності учнів, окреслимо комплекс проектів, оптимальний для використання в процесі формування інтелектуального мислення учнів. До цього комплексу входять короткотривалі та середньої тривалості інформаційні, прикладні й дослідницькі проекти: вони доповнюють одне одного, дають учителеві можливість обирати оптимальний спосіб діяльності учасників проекту, застосовувати диференційований, особистісно орієнтований підхід до учнів.

Отже, ефективність навчання української мови учнів основної школи залежить від урахування їхніх вікових та психологічних особливостей. З огляду на те, що 10 класі збільшується обсяг програмового матеріалу та ускладнюється його зміст, зростають вимоги до розуміння, осмислення й запам'ятовування учнями матеріалу. Для успішного навчання учням потрібне вміння зосереджено думати, логічно міркувати, робити правильні умовиводи, порівнювати, аналізувати й синтезувати вивчений матеріал, усвідомлювати хід міркувань, самостійно робити певні висновки, узагальнення, співвідносити інформацію, що надходить з різних джерел, уміти перевіряти й контролювати себе. Складними процесами мислення під час навчання граматики вчитель керує через систему пізнавальних завдань, які зумовлені структурою мовленнєвої діяльності і структурою уяви. Важливим засобом розвитку творчої діяльності учнів, їхніх інтелектуальних умінь у процесі навчання граматики є застосування методу проектів.

Використана література:

1. *Бабанский Ю. К.* Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. – Москва : Просвещение, 1982. – 96 с.
2. *Богоявленская Д. Б.* Интеллектуальная активность как психологический аспект изучения творчества / Д. Б. Богоявленская // Исследование проблем психологии творчества / [под ред. Я. Пономарева]. – Москва : Наука, 1983. – С. 120-134.
3. *Гнаткович Т.* Мовленнєва діяльність учнів : психолінгвістичний аспект [Електронний ресурс] / Т. Гнаткович // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 8-9. – С. 154-158. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2013_8-9_45
4. *Горошкіна О., Караман О.* Формування креативності майбутніх учителів української мови як лінгводидактична проблема / О. Горошкіна, О. Караман // Українська мова і література в школах України. – 2014. – № 12. – С. 29-33.
5. *Гузалова О. В.* Психолого-педагогічні умови розвитку творчого мислення майбутніх фахівців / О. В. Гузалова, З. Н. Курлянд // Наук. вісник ПДПУ імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2007. – № 12. – С. 28-39.
6. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология : [учеб. для вузов] / Ирина Алексеевна Зимняя. – [2-е изд., доп., испр. и перераб.]. – Москва : Издательская корпорация “Логос”, 1999. – 384 с.
7. Компетентнісний підхід у неперервній освіті : колективна монографія / за науковою редакцією І. Г. Єрмакова. – Донецьк : Каштан, 2012. – 260 с.
8. *Леонтьев А. А.* Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – Москва : Смысл, 1999. – 287 с.
9. *Леонтьев А. Н.* Потребности, мотивы и эмоции / А. Н. Леонтьев // Психология мотивации и эмоций : учеб. пособие для студ., обучающихся по направлению и спец. психологии / ред.

- Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман. – Москва : ЧеРо; НОУ Московский психолого-социальный институт, 2002. – 751 с. – (Серия : хрестоматия по психологии).
10. *Меерович М. И., Шрагина Л. И.* Технология творческого мышления / М. И. Меерович, Л. И. Шрагина. – Мн. : Харвид, Москва : АСТ, 2000. – 432 с.
 11. *Сластенин В. А.* Педагогика : учеб. пособ. / [В. А. Сластенин и др.] ; под ред. В. А. Сластенина. – Москва : Академия, 2002. – 576 с.
 12. *Таренко Л. Б.* Формирование интеллектуальных умений студентов средствами информационно-коммуникационных технологий / Л. Б. Таренко // Вестник ТИСБИ [Электронный ресурс]. – 2008. – № 3. – Режим доступа : <http://www.tisbi.org/science/vestnik/2008/issue3/tarenko.html>
 13. *Шарун Ю. Ф.* Визначення змісту та структури інтелектуальних умінь особистості в сучасній науковій літературі / Ю. Ф. Шарун // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Valeologiya/2011_978/Sharyn.pdf
 14. *Якиманская И. С.* Знания и мышление школьника / И. С. Якиманская. – Москва : Знание, 1985. – 78 с.

References :

1. *Babanskiy Yu. K.* Optimizatsiya uchebno-vospitatelnogo protsessa / Yu. K. Babanskiy. – Moskva : Prosveshchenie, 1982. – 96 s.
2. *Bogoyavlenskaya D. B.* Intellektualnaya aktivnost kak psikhologicheskii aspekt izucheniya tvorchestva / D. B. Bogoyavlenskaya // Issledovanie problem psikhologii tvorchestva / [pod red. Ya. Ponomareva]. – Moskva : Nauka, 1983. – S. 120-134.
3. *Hnatkovych T.* Movlennia diialnist uchniv : psyholinhvistychni aspekt [Elektronnyi resurs] / T. Hnatkovych // Hirskia shkola Ukrainskykh Karpat. – 2013. – № 8-9. – S. 154-158. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gstuk_2013_8-9_45
4. *Horoshkina O., Karaman O.* Formuvannia kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy yak lnhvodydaktychna problema / O. Horoshkina, O. Karaman // Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy. – 2014. – № 12. – S. 29-33.
5. *Huzalova O. V.* Psykholoho-pedahohichni umovy rozvytku tvorchoho myslennia maibutnikh fakhivtsiv / O. V. Huzalova, Z. N. Kurliand // Nauk. visnyk PDPU imeni K. D. Ushynskoho : zb. nauk. pr. – Odesa, 2007. – № 12. – S. 28-39.
6. *Zimnyaya I. A.* Pedagogicheskaya psikhologiya : [ucheb. dlya vuzov] / Irina Alekseevna Zimnyaya. – [2-eizd., dop., ispr. i pererab]. – Moskva : Izdatelskaya korporatsiya "Logos", 1999. – 384 s.
7. *Kompetentnisnyi pidkhid u neperervnii osviti : kolektyvna monohrafiia / za naukovoieu redaktsieiu I. H. Yermakova.* – Donetsk : Kashtan, 2012. – 260 s.
8. *Leontev A. A.* Osnovy psikhologivistiki / A. A. Leontev. – Moskva : Smysl, 1999. – 287 s.
9. *Leontev A. N.* Potrebnosti, motivy i emotsii / A. N. Leontev // Psikhologiya motivatsii i emotsiy : ucheb. posobie dlya stud., obuchayushchikhsya po napravleniyu i spets. psikhologii / red. Yu. B. Gippenreyter, M. V. Falikman. – Moskva : CheRo; NOU Moskovskiy psikhologo-sotsialnyy institut, 2002. – 751 s. – (Seriya : khrestomatiya po psikhologii).
10. *Meerovich M. I., Shragina L. I.* Tekhnologiya tvorcheskogo myshleniya / M. I. Meerovich, L. I. Shragina. – Mn. : Kharvid, M. : AST, 2000. – 432 s.
11. *Slastenin V. A.* Pedagogika : ucheb. posob. / [V. A. Slastenin i dr.] ; pod red. V. A. Slastenina. – Moskva : Akademiya, 2002. – 576 s.
12. *Tarenko L. B.* Formirovanie intellektualnykh umeniy studentov sredstvami informatsionno-kommunikatsionnykh tekhnologiy / L. B. Tarenko // Vestnik TISBI [Yelektronnyi resurs]. – 2008. – № 3. – Rezhim dostupu : <http://www.tisbi.org/science/vestnik/2008/issue3/tarenko.html>
13. *Sharun Yu. F.* Vyznachennia zmistu ta struktury intellektualnykh umin osobystosti v suchasniy naukovii literaturi / Yu. F. Sharun // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Valeologiya/2011_978/Sharyn.pdf
14. *Yakimanskaya I. S.* Znaniya i myshlenie shkolnika / I. S. Yakimanskaya. – Moskva : Znanie, 1985. – 78 s.

Полинок О. В. Психолого-педагогические основы формирования грамматической компетентности старшеклассников с использованием метода проектов.

В статье определены психолого-педагогические основы формирования грамматической компетентности старшеклассников с использованием метода проектов. Аргументировано,

что большое значение приобретают пути стимуляции активного мышления в процессе учебной деятельности, успешность которого связана с познавательной активностью и самостоятельностью учеников, наличием познавательных мотивов, использованием соответствующих дидактических средств, направленных на выполнение учебных исследовательских задач. Отмечено, что развитие интеллектуальных способностей учащихся, их творческого мышления возможно при условии реализации на уроках украинского языка проектной деятельности, раскрывает личностный потенциал человека, способствует определению ее собственных интересов, целей и др.

Ключевые слова: грамматическая компетентность, метод проектов, психолого-педагогические основы формирования грамматической компетенции, творческое мышление, интеллектуальные умения.

POLINOK O. V. Psychological-and-educational foundations of forming grammatical competencies of senior pupils by means of project-based methods implementation.

In the article psychological-and-educational foundations of forming grammatical competencies of senior pupils by means of project-based methods implementation are defined. It is substantiated, that the effectiveness of teaching the Ukrainian language to senior school pupils depends on consideration of their age and psychological specifics. It is stressed, since the volume of the programme material at the 10th grade expands and its content gets complicated, the requirements to its understanding, comprehension and memorization would increase. It is proved, that the ways of active thinking stimulation in the process of learning activities are deemed crucial; their productivity is determined by the pupils' cognitive activities and autonomy, the availability of cognitive motivation and introduction of relevant didactic aids aiming at effecting educational research tasks, which presuppose the search for explanations and proofs of inherent connections and relations. It is established, that in the process of teaching grammar the teacher would direct complex processes of thinking by means of the system of cognitive tasks, which are predetermined by the structure of both speech activities and imagination. It is stressed, that the development of pupils' intellectual abilities and their creative thinking is possible on conditions the project activities are exercised at the lessons of the Ukrainian language, it could elicit the individual's potential, enable determining personal interests, purposes, abilities and aims assistance in over coming social, psychological and individual hardships. It is proved that the implementation of creative projects is a crucial means of promoting students' creative activities and their intellectual skills in the process of teaching grammar.

Keywords: grammatical competence, project-based method, psychological-and-educational foundations of forming grammatical competencies, creative thinking, intellectual skills.

УДК 792.82(477)(092)''1950/1988''

Савченко Р. В.

**БАЛЕТМЕЙСТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАХТАНГА ВРОНСЬКОГО
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО БАЛЕТНОГО МИСТЕЦТВА
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

Статтю присвячено балетмейстерській роботі відомого українського хореографа другої половини ХХ століття Вахтанга Вронського (1905–1988). У публікації висвітлено основні етапи його творчої діяльності на львівській та київській балетних сценах, визначено роль постановника у створенні нової високохудожньої балетної естетики, в основу якої було покладено дієвий танець. Встановлено, що у танцювально-пантомімічному рішенні вистав